

SPIS TREŚCI

I. Wstęp	5
1. Założenia i cel	5
2. Relatywizm kategorii składniowych a systematyka zmian	9
3. Struktury ciągle i nieciągle	11
4. Plan opisu	13
II. Związek główny podmiotu z orzeczeniem	15
1. Podmiot	15
1.1. Część mowy.	15
1.2.1. Wahanie co do zgody osoby.	16
1.2.2. Wahanie semantyczne co do zgody rodzaju.	18
1.3. Podmiot określony ilościowo i jego związek z formą orzeczenia	19
1.3.1. Podmiot szeregowy.	20
1.3.2. Podmiot zbiorowy.	20
1.3.3. Podmiot określony ilościowo w grupie z przydawką	20
1.4. Przypadek podmiotu określonego ilościowo.	21
1.5. Podmiot w dopełniaczu	22
1.6. Opozycja mianownik: dopełniacz w zdaniach zaprzeczonych i ograniczających istnienie	24
1.6.1. Zdania zaprzeczone	24
1.6.2. Zdania o ograniczonym istnieniu	27
1.7. Zdanie bez podmiotu	27
1.7.1. Pierwsze zdania bezpodmiotowe z podmiotem domyślnym i dotyczącym zjawisk.	28
1.7.2. Bezpodmiotowe zdania semantycznie określone: o człowieku	29
1.7.2.1'. Bezpodmiotowe zdania z 3. lub 2. os.l.p. orzeczenia — o uogólnionym człowieku	30
1.7.2.2. Bezpodmiotowe zdania z bezokolicznikiem i celownikiem (nacechowane modalnie).	31
1.7.3. Bezpodmiotowe zdania z bezokolicznikiem w funkcji podmiotu	34
1.7.3.1. Bezokolicznikowe wypowiedzenie o uogólnionym człowieku	34
1.7.3.2. Bezokolicznikowe wypowiedzenie z modyfikatorem przysłówkowym lub przyimkowym.	37
1.7.3.3. Bezokolicznikowe wypowiedzenie z modyfikatorem modalnym.	39
1.8. Struktury biernie.	41
1.8.1. Zdania bezpodmiotowe z imiesłowem biernym w funkcji czynnego orzeczenia	41
1.8.2. Zdania bierne z się	42
2. Brak pełnego orzeczenia czasownikowego.	45
2.1. Forma przypadkowa orzecznika	46

2.1.1. Opozycja mianownik : narzędnik	46
2.1.2. Orzecznik dopełniaczowy.	48
2.1.3. Wyrażenie przyimkowe	50
2.1.4. Wyrażenie porównawcze.	53
2.2. Łącznik.	54
2.2.1. Łącznik <i>być</i>	54
2.2.2. Łącznik <i>mieć</i>	55
2.3. Orzekające konstrukcje nieczasownikowe.	59
2.3.1. Rzeczownikowe.	60
2.3.2. Przymiotne.	60
2.3.3. Inne.	62
3. Wnioski.	62
III. Grupa czasownikowa: związki z okolicznikiem.	66
1. Okolicznik jako kategoria ogólna.	66
2. Okoliczniki jako szczegółowe kategorie semantyczne.	68
2.1. Okolicznik czasu kazualny.	68
2.1.1. Dopełniacz czasu.	68
2.1.2. Biernik-mianownik.	69
2.1.2.1. Historia okolicznika typu <i>rok temu</i>	69
2.1.3. Narzędnik jako okolicznik czasu	77
2.1.4. Miejscownik jako okolicznik czasu.	78
2.2. Okolicznik czasu przysłówkowy.	79
2.3. Okolicznik czasu przyimkowy.	79
2.4. Przysłówki czasu a spójniki hipotaktyczne.	81
3. Okolicznik miejsca.	82
3.1. Okolicznik miejsca kazualny.	82
3.2. Okolicznik miejsca przyimkowy, przysłowny.	83
4. Okolicznik miary.	84
4.1. Okolicznik miary: wyrażenie przyimkowe.	84
4.2. Okolicznik miary przysłówkowy i inne.	85
5. Okolicznik sposobu, przyczyny, celu, warunku, przyzwolenia i inne	86
5.1. Formy kazualne.	86
5.2. Wyrażenia przyimkowe.	87
5.2.1. Wyrażenia homonimiczne dla okolicznika celu i przyczyny	88
5.2.2. Synonimiczne wyrażenia przyimkowe dla okolicznika warunku	88
5.3. Załączki wypowiedzeń hipotaktycznych.	89
6. Wnioski.	91
IV. Grupa czasownikowa: związek z dopełnieniem.	93
1. Dopełnienie jako kategoria ogólna.	93
1.1. Próby podejścia w opisach.	94
2. Dopełnienie kazualne.	95
2.1. Przekształcanie się dopełniacza w inne kazualne dopełnienie.	95
2.2. Przekształcanie się celownika w inne kazualne dopełnienie.	96
2.3. Przekształcanie się biernika w inne kazualne dopełnienie.	97
2.4. Przekształcanie się narzędnika w inne kazualne dopełnienie.	100
3. Dopełnienie kazualne przekształcone w wyrażenie przyimkowe.	101
3.1. Dopełniacz jako forma wyjściowa.	101
3.2. Biernik jako forma wyjściowa.	102
3.3. Celownik jako forma wyjściowa.	104
3.4. Narzędnik jako forma wyjściowa.	105
4. Dopełnienie wyrażone analitycznie przekształca się w inne wyrażenie przyimkowe.	106

4.1. Wyrażenie przyimkowe z dopełniaczem jako punkt wyjścia zmiany	107
4.2. Wyrażenie przyimkowe z biernikiem jako punkt wyjścia zmiany	108
4.3. Wyrażenie przyimkowe z celownikiem jako punkt wyjścia zmiany	111
4.4. Wyrażenie przyimkowe z narzędnikiem jako punkt wyjścia zmiany	112
4.5. Wyrażenie przyimkowe z miejscownikiem jako punkt wyjścia zmiany	112
5. Wyrażenie przyimkowe przekształcone w kazualne	"3
5.1. Wyrażenie przyimkowe z dopełniaczem przekształcone w kazus	114
5.2. Wyrażenie przyimkowe z biernikiem przekształcone w kazus	114
5.3. Wyrażenie przyimkowe z celownikiem przekształcone w kazus	115
5.4. Wyrażenie przyimkowe z narzędnikiem przekształcone w kazus	115
5.5. Wyrażenie przyimkowe z miejscownikiem przekształcone w kazus	115
6. Wnioski	116
6.1. Podsumowanie	116
6.2. Próba uporządkowania tendencji rozwojowych grupy werbalnej z dopełnieniem	Ug
V. Grupa imienna: związek z przydawką	122
1. Realizacje formalne i funkcje semantyczne	122
1.1. Forma	122
1.2. Funkcja semantyczna	122
2. Określanie ilości	123
2.1. Składnia liczebnika	123
2.2. Nieokreśloność ilości	124
3. Jakość	125
3.1. Nieokreśloność jakości	125
3.2. Inne charakterystyki jakości	127
3.3. Posesywność i jakość	128
4. Potencjalne przejście do struktur zdania złożonego	130
4.1. Wprowadzanie metainformacji	130
4.1.1. Nazwa własna w grupie imiennej: antepozycja	130
4.1.2. Nazwa własna w grupie imiennej: postpozycja	133
4.1.2.1. Wyrażenia: <i>na imię, imieniem, nazwiskiem</i> itp.	133
4.1.3. Formy potencjalnej złożoności	136
4.2. Formy absolutne	137
4.2.1. Imiesłów nieodmienny	137
4.2.2. Bezokolicznik	139
4.2.2.1. Bezokolicznik w funkcji orzeczenia	139
5. Wnioski	141
VI. Złożone konstrukcje zdaniowe	143
1. Dwojake pochodzenie konstrukcji złożonych	143
1.1. Sąd o dziedzictwie przedpolskim	143
1.2. Dziedzictwo przejęte z przedpiśmiennej polszczyzny	144
2. Istota i stopnie integralności elementów złożonej struktury składniowej	146
3. Integralność pełna	147
3.1. Wykładniki formalne	147
3.1.1. Narzędnik i warianty	147
3.2. Wtórność konstrukcji zwanej <i>accusativus cum infinitivo</i>	152
3.3. Znaczenie czasownika	153
4. Leksykalne wykładniki integralności	158
4.1. Składniki dodatkowe, partykuły, przysłówki modalne i inne załączki spójników	158
5. Integralność korelacji	162
5.1. Wyształcanie się wykładników korelacji	162

5.1.1. Korelacja strukturalnie regularna z archaicznymi wskaźnikami zespolenia	.163
5.2. Korelacja nieregularna	.164
5.2.1. Korelacja nieregularna nieparzysta: anaforyczna, antycypująca podmiot lub dopełnienie	.164
5.2.2. Korelacja nieregularna semantycznie i formalnie	.167
5.2.3. Nieregularne skorelowanie zdań względnych	.167
5.2.3.1. Zaimek względny w postaci niezależnej	.168
5.2.3.2. Zaimek względny w postaci zależnej	.172
5.2.3.3. Pokrewieństwo nieregularności skorelowania zdań względnych z korelacją nieparzystą	.172
5.2.4. Korelacja nieregularna z powodu nadmiaru wskaźnika zespolenia	.174
6. Wnioski	.175
VII. Wypowiedzenia nacechowane modalnie	.178
1. Nacechowanie modalne źródłem złożoności struktury składniowej	.178
1.1. Ułomność środków morfologicznych	.178
1.2. Leksykalne sygnały modalności	.179
2. Wypowiedzenie rozkazujące, proszące	.180
2.1. Leksykalizacja członu hipotaktycznego	.180
2.2. Gramatyzacja członu leksykalnego	.183
2.3. Składniowy charakter polskiego modusu imperatywnego	.185
3. Wypowiedzenia pytające a alternatywa	.186
3.1. Wypowiedzenie pytające o rozstrzygnięcie	.187
3.2. Fakultatywna obecność partykuły <i>czy</i>	.187
3.3. Retoryczne pytanie o rozstrzygnięcie a jego odpowiedź	.189
3.4. Znak zapytania i ekwiwalenty	.192
4. Modalność okresu warunkowego	.193
4.1. Pokrewieństwo semantyczne z innymi modalnie nacechowanymi strukturami	.193
4.2. Wykładniki otwartej możliwości oglądane z perspektywy historycznej	.195
4.2.1. Wykładniki leksykalne	.196
4.2.2. Wykładniki morfologiczne	.196
4.3. Homonimiczność wykładników modalności	.196
4.3.1. Wyodrębnianie się spójników warunkowych	.196
4.3.1.1. <i>acz</i> , <i>-li</i> , <i>jeśli</i> , <i>-by</i>	.196
4.3.1.2. <i>aliż</i> , <i>jedno</i> , <i>by jedno</i> , <i>byle</i> , <i>chyba</i> , <i>wyjawszy</i> , <i>oprócz</i>	.198
4.3.1.3. zaimki pytające: <i>gdy</i> , <i>kiedy</i> , <i>jak(o)</i> , <i>gdzie</i> , <i>ile</i> , <i>zali</i> itp.	.199
4.4. Szczątkowe ślady bezspójnikowości	.201
5. Modalność wypowiedzenia intensjonalnego	.203
6. Wnioski	.205
VIII. Wypowiedzenie zestawione	.206
1. Odmiany zestawień	.206
1.1. Odtwarzanie tekstu i nazwy konotujące odtwarzanie	.206
1.2. Sposoby odtwarzania	.207
2. Odtwarzanie hipotaktyczne	.207
2.1. Zdanie dopełnieniowe i podmiotowe	.207
2.2. Zdanie konsyтуacyjne	.208
3. Zestawienie z cytatem	.209
3.1. Odtwarzanie tekstu przytoczonego na przykładzie Kazań gnieźnieńskich	.210
3.1.1. Reprodukacja pełna tekstu osób trzecich: akty wykonawcze i niewykonawcze	.211
3.1.2. Reprodukacja pozorna tekstu własnego	.215

3.2. Wnioski z materiału Kazań gnieźnieńskich	217
4. Kontaminacja hipotaksy i wypowiedzenia zestawionego.	219
5. Uwagi wtrącone, nawiasowe a zestawianie fragmentów tekstu przycinanego	220
6. Wnioski	221
IX. Wypowiedzenie dwukrotnie złożone: parataktycznie i hipotaktycznie	223
1. Opozycja parataksy i hipotaksy.	223
1.1. Sygnały leksykalne.	223
1.2. Bezspójnikowość	224
1.3. Bezspójnikowość jako stan przejściowy	226
2. Dostrzegalne kierunki ewolucji parataksy i hipotaksy.	226
3. Starzenie się i wymieranie wskaźników zespolenia	227
3.1. Starzenie się spójników <i>alić, aliści, aliz, je(d)no, wszak, an, ano</i> itp.	228
3.2. Archaiczne warianty wskaźników zespolenia (<i>e)že(by), gdaż, -kol(i)wie(k)</i>)	231
3.3. Starzenie się zaimkowych i przysłówkowych wskaźników zespolenia względego.	233
3.3.1. <i>Jen(že), jedy, jele.</i>	234
3.3.2. <i>Co, który (który).</i>	235
3.3.3. <i>Jako, kako, poko.</i>	236
4. Odnawianie wskaźników zespolenia.	237
4.1. Łączenie wskaźnika z partykułą lub z innym spójnikiem.	237
4.1.1. Partykuła <i>-i(ci).</i>	238
4.1.2. Partykuła <i>-by.</i>	239
4.2. Łączenie spójników w zestawieniu skorelowanym.	240
4.3. Siatka homonimii spójników.	242
5. Polskie odpowiedniki łacińskich konstrukcji integralnie złożonych	243
5.1. Imiesłowny równoważnik zdania i jego synonimy	243
6. Wnioski.	245
X. Wnioski.	246
1. Wnioski szczegółowe z wewnętrznej historii polskiej składni.	246
1.1. Związek między podmiotem'a orzeczeniem w świetle historii	246
1.2. Modyfikacje predykatu i ich tendencje rozwojowe.	247
1.3. Kierunki zmian składni z obiektem.	248
1.4. Historia grupy imiennej.	250
1.5. Ewolucja i rodzaje złożoności wypowiedzenia.	250
1.6. Rozwój konstrukcji nacechowanych modalnie	251
1.7. Rozwijanie konstrukcji zestawionych	251
1.8. Konkurencja parataksy i hipotaksy.	252
2. Zagadnienia historii zewnętrznej.	253
2.1. Historia składni polskiej oglądana wiekami.	253
2.2. Historia składni na tle historii języka i narodu.	254
3. Wnioski ogólne dla teorii zmiany językowej.	257
Zusammenfassung.	259
Bibliografia źródeł.	263
Bibliografia opracowań.	270
Indeks wyrazów pełniących funkcje syntaktyczne	275
Indeks rzeczowy	282

